

VALLASEK MAGDOLNA

Az egyszülős családok helyzete a román munkajogi és szociális jogi szabályozás perspektívájából¹

The Situation of Single-Parent Families from the Perspective of Romanian Labour Law and Social Law Regulations

Abstract: The study presents labour law and social law protection mechanisms applicable to single-parent families, based on Romanian regulations and comparative analysis. In order to ensure a comprehensive analysis, we first outline the legal interpretation of the concept of single-parent families based on Romanian legislation, followed by a detailed presentation of the specific instruments that serve to promote the employment of parents and support them with social benefits.

Keywords: single-parent families, social support, employment, Labour Code, Romania

Összefoglaló: A tanulmány az egyszülős családokra vonatkozó munkajogi és szociális jogi védelmi mechanizmusokat mutatja be, a román szabályozásból kiindulva, ugyanakkor komparatív elemzés alapján. A minél összetettebb elemzés érdekében először az egyszülős családok fogalmának a román szabályozás alapján körvonalazható jogi értelmezését tárjuk fel, majd részletes bemutatásra kerülnek azok a sajátos eszközök, amelyek a szülők foglalkoztatásának elősegítését és szociális eszközökkel való támogatását szolgálják.

Kulcsszavak: egyszülős családok, szociális támogatás, foglalkoztatás, Munkatörvény, Románia

1. Bevezető

A munkajog az utóbbi években végbement fejlődésének egyik egyértelműen meghatározható irányvonala a munka és magánélet közötti egyensúly fontosságára vonatkozó narratíva előtérbe helyezése, amely a szabályozás területén is érezteti hatását. Ez a kérdéskör ugyanakkor szorosan kapcsolódik a rugalmasság kérdéséhez is, amely a *flexicurity* és a *decent work* által fémjelzett szabályozási irányok mentén az utóbbi évtizedekben meghatározták a munkajogi szabályozás fejlődését.

¹ A tanulmány az MTA Domus kutatási program támogatásával jött létre.

A munkajog jelenlegi fejlődési tendenciáiba illeszkedően a román munkajog kulcszava az elmúlt egy-két évtizedben egyértelműen a rugalmasság volt, s ennek szellemében a jogalkotás céljaként került meghatározásra az az igény, hogy a munkajogi szabályozás túllépjen a nagyon szigorú kógens normák hagyományos határain, és ezáltal jobban megfeleljen a XXI. századi munkaerőpiac igényeinek. Az alapfeltevés természetesen az volt, hogy mind a munkáltató, mind a munkavállaló számára hasznos és szükséges, hogy ilyen rugalmasabb keretet kapjon a közöttük fennálló munkaviszony, és hogy a felek nagyobb szerepet kapjanak a munkaszerződés alakításában. Ebben az összefüggésben nem ismeretlen az a narratíva sem, hogy a rugalmasabb munkaszervezés a nők és a (kis)gyermekes családok számára különösen fontos, és ebben a kontextusban jelent meg a román munkajogi szabályozásban az egyszülős családokra vonatkozó néhány jelentős újdonság.

A román munkajogi háttérből kiindulva a rugalmasabb szabályozás irányába való elmozdulás szükségességét az is magyarázza, hogy Romániában a munkajog viszonylag merev, hagyományos megközelítése és szabályozása van érvényben, annak ellenére, hogy a Munka Törvénykönyvének 2011-es módosítását követően a jogalkotó egyértelműen a rugalmasabb szabályozás megvalósítására összpontosít. A rugalmas munkaszervezés szükségességét és a rugalmas munkaszervezés felé való elmozdulást ugyanakkor szükségszerűen tágabb összefüggésben kell elemezni, figyelembe véve a munkaerőpiaci realitásokat, a gazdasági fejlődési tendenciákat vagy a munkaerőpiaci helyzetet befolyásoló demográfiai adatokat. Az előregedő társadalom jelensége számos országban, így Romániában is általános probléma. A demográfiai helyzetet tovább bonyolítja, hogy Románia rendelkezik az EU-ban az egyik legalacsonyabb mutatóval a várható élettartam tekintetében,² és a demográfiai válságot súlyosbítja a kivándorlási folyamat, amely elsősorban a munkaképes korú lakosságot érinti.³

Az egyszülős családokra vonatkozó rugalmassági igény ugyanakkor meglátásunk szerint komplexebb szemléletet igényel. Egyrészt tagadhatatlanul mind egyéni, személyes, mind általános gazdasági szempontból fontossággal bír az, hogy ezek a személyek, elsősorban nők, megjelenjenek a munkaerőpiacon. Az ő esetükben azonban a munkavégzés rugalmassága az általuk nevelt gyermek, gyermekek legfőbb érdekével van szoros összefüggésben, ezért olyan sajátos munkajogi normákra van szükség, amelyek magasabb fokú védelmet biztosítanak számukra. Ezzel összefüggésben a szociális jogi eszközöknek is jelentősebb szerepe kell hogy legyen, mivel, amint erre a későbbiekben részletesebben rátérünk, az egyszülős családokban a családfenntartó számára jelentősen nagyobb anyagi terhet jelent a gyermeknevelés, amelyre a munkabér adott esetben nem elegendő.

A következőkben tehát azt kívánjuk bemutatni, hogy az egyszülős családok esetében milyen munkajogi és szociális jogi eszközök állnak rendelkezésre, elsősorban a hatályos román szabályozás alapján. A kérdés annál is aktuálisabb, mivel a közelmúltban

2 Eurostat (2024), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_mlexpec/default/table?lang=en (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

3 Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 82, https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ed_2023.pdf (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

több apró, de annál fontosabb rendelkezés bevezetésére került sor, amelyek meglátásunk szerint kiemelkedő jelentőséggel bírnak és egy olyan szabályozási irányt jelenítenek, amely az elemzett személyi kategória fókuszba kerülését mutatja. Az egyszülős családokra vonatkozó munkajogi és szociális jogi védelmi mechanizmusokat ugyanakkor komparatív elemzésnek vetjük alá, annak érdekében, hogy a romániai szabályozási és munkaerőpiaci helyzetet tágabb perspektívában tudjuk szemlélteni, amelyet egyértelműen szükségesnek vélünk ahhoz, hogy azzal kapcsolatban releváns következtetéseket tudjunk megfogalmazni.

2. Egyszülős családok Romániában

2.1. A család fogalma a román munkajogi és szociális jogi hatályos szabályozás szempontjából

A család fogalmának kérdése a román munkajogi és szociális jogi szabályozásban kevés figyelmet kap, ugyanakkor a különböző szociális juttatások szempontjából nincsen teljesen egységes értelmezése sem.

Kiindulási pontként rögzíthetjük a román Polgári Törvénykönyv (továbbiakban román Ptk.) 258. cikkének rendelkezését, amelynek értelmében a család a házastársak szabad megegyezésével létrejött házasságán, a házastársak egyenlőségén, valamint a szülőknek a gyermekek nevelését és oktatását biztosító jogán és kötelezettségén alapszik. A következő bekezdés kijelenti, hogy a család jogosult a társadalom és az állam védelmére. Mi több, a harmadik bekezdés szerint, az állam gazdasági és társadalmi eszközökkel köteles támogatni a házasságkötést, valamint a család fejlődését és megerősítését. Végezetül arról is rendelkezik a román Polgári Törvénykönyv, hogy házastársak alatt a házassági kötelékben élő férfit és nőt kell érteni.⁴

A 2003-ban hatályba lépett román Munkatörvény (továbbiakban román Mt.) nem foglalkozik a család meghatározásának kérdésével, azonban egyes kérdések kapcsán visszaköszön a román Ptk. szabályozása. Példaként említhetjük a családi állapot alapján történő diszkrimináció tilalmát, vagy a 15. és 16. életév közötti kiskorú munkavállaló szerződéskötésének szükséges feltételeként megjelenő, mindkét szülő általi jóváhagyását. Bár a család fogalmának munkajogi értelmezését nem tisztázta, a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról szóló 2019/1158/EU irányelvnek a román munkajogba való átültetése meglátásunk szerint fontos mérföldkövet jelent. Az implementálásnak köszönhetően ugyanis bekerült a román Mt. szövegébe egy olyan meghatározás, amely tágabb értelemben ugyan, de a család munkajogi értelmezésének kérdésével foglalkozik. A jobb megértés érdekében

4 A tanulmányban a román Polgári Törvénykönyv magyar fordítását használtam, Forum Iuris Kiadó, Kolozsvár, 2017.

a román Mt. 152¹, 152². és 153¹. cikkeinek együttes elemzése szükséges.⁵ A 152¹. cikk a gondozói szabadság intézményét vezeti be a román munkajogi szabályozásba. Ennek értelmében a munkáltató, a munkavállaló írásbeli kérelme esetén köteles egy naptári évben 5 munkanap gondozói szabadságot biztosítani a munkavállaló számára, annak érdekében, hogy az gondozást vagy személyes támogatást nyújtson *hozzátartozójának vagy vele egy háztartásban élő személynek*, aki súlyos egészségügyi probléma miatt gondozásra vagy támogatásra szorul. Láthatjuk tehát, hogy itt egy, a román Ptk. családmeghatározásánál tágabb személyi körre vonatkozó jogosultságot vezetett be a jogalkotó. A 153¹. cikk utolsó bekezdése tisztázza azt is, kit értünk a munkajog szempontjából hozzátartozónak, amikor arról rendelkezik, hogy a 152¹. cikk (1) és (3) bekezdésének értelmezése szerint *hozzátartozónak minősül a munkavállaló fia, lánya, anyja, apja vagy házastársa*.

Sajnálatos módon nem teljesen egyértelmű ugyanakkor, hogyan kell értelmezni a 152². cikk rendelkezését. Ez a cikk már kifejezetten a „család” szót használja, nem a hozzátartozó kifejezést, anélkül azonban, hogy bármilyen magyarázatot kapnánk a szó jelentéstartalmát illetően. A 152². cikk alapján a munkavállalónak joga van a munkahelyről távol maradni olyan előre nem látható, betegség vagy baleset okozta *családi vészhelyzet* miatt, amely a munkavállaló azonnali jelenlétét nélkülözhetetlenné teszi, ennek feltétele a munkáltató előzetes értesítése és a rendes munkaprogram teljes mértékű későbbi bepótolása. Véleményünk szerint, az előző rendelkezés értelmezésére a 153¹. cikkben elhelyezett magyarázattal analógiaként, a 152². cikkben megjelenő család kifejezést is hasonlóan tágan szükséges értelmeznünk. Erre vonatkozóan ugyan még ítélkezési gyakorlat nem született, azonban várhatóan ebbe az irányba fog a joggyakorlat is kialakulni.

Lényegesen világosabb fogalmi körülhatárolása jelenik meg a család intézményének a szociális jogi szabályozásban. Ez természetesen annak tudható be, hogy az egyes juttatások vonatkozásában sarkalatos kérdés a jogosultsági feltételek teljesítésének ellenőrizhetősége, így pontos leírását adják a jogszabályok annak, hogy mit tekintenek a jogosultságok szempontjából családnak. Ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy bár a szociális jogi szabályozás hangsúlyosan és pontosan foglalkozik a család kérdésének meghatározásával, az egyes jogforrások eltérő fogalmi meghatározásokat tartalmazhatnak.

A garantált minimumjövedelemről szóló 2001. évi 416. törvény a 2. cikkében arról rendelkezik, hogy a törvény alkalmazásában a család kifejezés alatt a férj és feleség, illetve a férj, a feleség és nem házas, eltartott gyermekeik együtt élő és együtt gazdálkodó házastársak értendők. Családosnak minősül továbbá az a személy is, aki eltartott gyermekekkel él együtt és vezeti a háztartást, és az alábbi helyzetek valamelyikében van: nőtlen, özvegy, elvált, házastársát bírósági határozat eltűntnek nyilvánította, nem töltötte be a 18. életévét, és valamelyik fenti helyzetben van. Családtagnak minősülnek a gyermek nélküli testvérek is, akik együtt élnek és szüleikkel nem rendelkeznek közös lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel, illetve családnak minősül a nem házas férfi

5 A tanulmányban a román Munkatörvény magyar fordítását használtam. VALLASEK Magdolna, FERENCZ Jácint (ford.): *2003. évi 53. törvény a Munka Törvénykönyvéről*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2023.

és nő, valamint a közös vagy nem közös általuk eltartott gyermekeik, akikkel együtt élnek és egy háztartást vezetnek.

A szociális támogatásról szóló 2011. évi 292. törvény 22. cikke alapján családnak minősül a férj és feleség vagy férj, feleség és nem házas gyermekeik, akiknek a személyazonosító okmányaikban bejegyzett közös lakóhelye vagy tartózkodási helye van, és együtt élnek. Családnak minősülnek továbbá a gyermek nélküli testvérek is, akik együtt élnek, és a szülei lakóhelyétől vagy tartózkodási helyétől elkülönülő közös lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkeznek. Családnak minősül a nem házas férfi és nő, valamint a velük együtt lakó és élő gyermekeik, ha ezt a szociális vizsgálatban rögzítik. Kiterjesztett családnak minősül a törvény értelmében a gyermek, a szülők és rokonaik a negyedik fokig bezárólag.

A szociális támogatásról szóló törvény az egyszülős család fogalmát is meghatározza, amikor kijelenti, hogy annak minősül az egyedülálló személyből és az együtt élő eltartott gyermekből/gyermekekből álló család. Egyedülálló személy a törvény értelmében az a személy, aki nőtlen, özvegy, elvált, házastársát bírósági határozatban eltűntnek nyilvánították, házastársa 30 napot meghaladóan letartóztatásban van vagy szabadságvesztés büntetését tölti, és nem vesz részt a gyermekek eltartásában, nem töltötte be a 18. életévét, és a fenti helyzetek valamelyikében van, végezetül akit gyámnak neveztek ki, vagy egy vagy több gyermek gondozásával bíztak meg, és a fentebb említett helyzetek valamelyikében van.

A minimális jövedelemtámogatásról szóló 2016. évi 196. törvény a 6. cikkében foglalkozik a család meghatározásával. Ennek a jogszabálynak az alapján a családot az alábbi helyzetek valamelyikében lévő személyek alkotják:

a) a törvény szerint házas, együtt élő férj és feleség;

b) férj és feleség a 18 éves korig, illetve a törvény szerint szervezett oktatási formában – nappali tagozaton – részt vevő, nem házas, eltartott gyermekekkel együtt 18 éves, illetve 26 éves korig, akiknek a személyazonosító okmányaikban bejegyzett közös lakóhelye vagy tartózkodási helye van, és együtt élnek;

c) együtt élő és lakó, nem házas férfi és nő, ha ez a helyzet a helyszíni ellenőrzés során megerősítést nyer;

d) együtt élő és lakó nem házas férfi és nő, valamint velük együtt élő nem házas gyermekeik 18 éves korig, illetve, ha törvény által szervezett nappali tagozatos oktatásban vesznek részt, 26 éves korig, ha ezt a helyszíni ellenőrzés során megerősítik;

e) a 18 év feletti, eltartott, nem házas gyermeke(i)vel együtt élő szülő(k), aki(k) súlyos fogyatékosági igazolással rendelkezik(nek).

A minimális jövedelemtámogatásról szóló törvény is meghatározza az egyszülős családokat, a következők szerint: egyszülős család az olyan család, amely egy egyedülálló személyből és annak eltartott gyermekéből/gyermekeiből áll azok 18 éves, illetve a törvény szerint szervezett oktatási formában nappali tagozaton tanulók esetében 26 éves koráig, akik együtt élnek és laknak. A törvény értelmében továbbá egyszülős családból származó egyedülálló személy az olyan személy, aki az alábbi helyzetek valamelyikében van:

a) nőtlen, özvegy vagy elvált;

b) akinek házastársát bírósági határozatban elhunytak nyilvánították;

c) akinek házastársa a lakhelyétől hosszú időre távol tartózkodik, vagy ha eltűnt anélkül, hogy információk lennének róla, és nem jelölt meg megbízottat vagy általános ügyvezetőt;

d) akinek a házastársa 30 napnál hosszabb ideig letartóztatásban van, vagy szabadságvesztés büntetését tölti, és nem vesz részt a gyermekek eltartásában;

e) aki nem töltötte be a 18. életévét, és az előbbi helyzetek valamelyikében van;

f) akit gyámnak neveztek ki, vagy akire egy vagy több gyermeket bízta, vagy akit nevelőszülőknél helyeztek el, és az előbbi helyzetek valamelyikében van.

A szociális juttatások vonatkozásában tehát a családnak az adott törvény szerinti meghatározását szükséges használni, azzal a kiegészítéssel, hogy adott esetben az egyes önkormányzati szinten nyújtott támogatásokra vonatkozó jogszabályok akár más meghatározást is tartalmazhatnak, amikor a jogosultak köréről rendelkeznek.

2.2. A román munkaerőpiac helyzete a gyermeket nevelő szülők foglalkoztatásának perspektívájából⁶

Az egyszülős családokban élő személyek munkaerőpiaci részvételének tekintetében viszonylag kevés adattal rendelkezünk, amelyeket a későbbiekben majd részletesebben bemutatunk. Ahhoz azonban, hogy a helyzetet a maga mélységében megértsük, szükséges előbb röviden felvázolni általánosságban azt, hogy a román munkaerőpiacon milyen helyzet áll fenn a gyermeket nevelő szülők, kiemelten a nők szempontjából. Az 1989-es rendszerváltás óta Románia népessége folyamatosan csökkenő és öregedő tendenciát mutat. A 2022. évre vonatkozó hivatalos adatok szerint Románia jelenlegi lakossága alig több, mint 19 millió fő, amiből 51,5% nő és 48,5% férfi.⁷ Összehasonlításképpen a rendszerváltás időszakában, 1990-ben, az ország népessége több mint 23 millió fő volt.⁸ A várható élettartam viszonylag alacsony, a nők esetében 78,03 év, a férfiak esetében 70,76 év, bár enyhe emelkedő tendencia figyelhető meg.⁹ Azt is fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy az anyák átlagos életkora az első szüléskor viszonylag magas, a 2017 és 2022 közötti időszakban 27,3 és 27,8 év között volt.¹⁰ Ugyanebben az időszakban az átlagos foglalkoztatottak száma folyamatosan enyhe növekedést mutatott, egyetlen kivételtől, a 2020. évtől eltekintve, amelyet azonban a Covid-19-világjárvány miatt különleges válságévnak kell tekinteni. A 2017. évi 4 945 868 munkavállalóval szemben 2022-ben a munkavállalók száma 5 209 493-ra emelkedett.¹¹ 2022-ben a regisztrált

6 Lásd részletesen: VALLASEK Magdolna: *Promoting labour market participation of parents with young children. The Romanian case = Promoting labour market participation of parents with young children across the EU*, szerk. LUKÁCS GELLÉRNÉ Éva, MÉSZÁROS Árpád, FÜRÉSZ Tünde, Kopp Mária Institute for Demography and Families (KINCS), Budapest, 2024, 227–241.

7 Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 46, 2.G2. táblázat.

https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ed_2023.pdf (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

8 *Uo.*, 52, 2.1. táblázat.

9 *Uo.*, 48, 2.G5. táblázat.

10 *Uo.*, 49, 2.G6. táblázat.

11 *Uo.*, 100, 3.G4. táblázat.

munkanélküliségi ráta 3% volt, a nők esetében valamivel magasabb, 3,1%. Ez azt jelenti, hogy a 239 000 regisztrált munkanélküliből 112 000 nő.¹² Érdekes kép rajzolódik ki azonban, ha a munkanélküliek kor szerinti megoszlását is megvizsgáljuk. Ebben az esetben, míg a 15–24 éves nők munkanélküliségi rátája 3,3%-kal magasabb, mint a férfiaké, addig a későbbi életkorokban a tendencia megfordul: a 25–34 éves korcsoportban 1,4%-kal, a 35–44 éves korcsoportban 1%-kal, míg a 45–54 éves korcsoportban 0,6%-kal, az 55 éves és idősebbeknél pedig 1%-kal alacsonyabb a nőkre vonatkozó munkanélküliségi ráta.¹³

Ezt a viszonylag pozitív képet beárnyékolja a munkaerőpiaci egyenlőtlenségek aggasztó jelensége, amely a nők és férfiak munkaerőpiaci részvétele tekintetében egyértelműen tükröződik a foglalkoztatási rátában. A munkaképes korú népességre (15–64 évesek) számított foglalkoztatási ráta jelentős különbséget mutat a nők és a férfiak között. A férfiak foglalkoztatási rátája 71,5%, míg a nőké csak 54,4%.¹⁴ Bár a férfiakhoz képest lényegesen alacsonyabb munkaerőpiaci részvétel jelensége alapvetően ugyanaz, a nők foglalkoztatási rátája a lakóhelyük és az iskolai végzettségük alapján eltéréseket mutat. Az iskolai végzettséget tekintve a 2022-re vonatkozó adatok azt mutatják, hogy az alacsony iskolai végzettségű nők 23,5%-a, a középfokú végzettséggel rendelkező nők 55%-a, a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők 87,8%-a vett részt a munkaerőpiacon. Egy nemrégiben készült elemzés arra a következtetésre jutott, hogy „a gyerekgondozási szolgáltatások elérhetősége jelentős mértékben hozzájárulhat a nők alacsony romániai munkaerőpiaci részvételéhez. Romániában a 3 éves kortól az iskolába lépésig alacsony a hivatalos gyerekgondozásban részesülő gyermekek aránya. [...]”¹⁵ „Bár a (hivatalos) gyerekgondozási magánszolgáltatások várhatóan reagálnak a növekvő keresletre, a közszolgáltatásokhoz képest magasabb árak megváltoztatná az anyák számára a munka költség-haszon számítását. A magasabb iskolai végzettségű – és így magasabb kereseti potenciállal rendelkező – nők továbbra is a munkavállalás mellett dönthetnek, míg az alacsonyabb kereseti potenciállal rendelkező nők számára a munkavállalás nettó előnye csökken. Valójában vannak arra utaló bizonyítékok, hogy a felsőfokú végzettségű nők munkaerőpiaci részvétele nem korrelál a kizárólag otthon gondozott kisgyermekek arányával, míg az alacsonyabb végzettségű nőké összefügg ezzel a tényezővel.”¹⁶

Ami a lakóhely szerinti megoszlást illeti, az összes adat esetében néhány százalékpontos eltérés tapasztalható, ami azt jelzi, hogy a városi területeken magasabb a munkaerőpiaci részvétel, mint a vidéki területeken.¹⁷

A nők munkaerőpiaci részvételének elemzése azonban egy olyan tényezőt is tartalmaz, amely a romániai munkaerőpiac igen kedvező helyzetére utal, és ez a nemek

12 Uo., 100, 3.G5. táblázat.

13 Uo., 101, 3.G6. táblázat.

14 Uo., 101, 3.1. táblázat.

15 European Institute for Gender Equality: --, https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/eige/eige_gap (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

16 Florian MİSCH, Alexander PİTT: *Labor Force Participation in Romania*, Selected Issues Papers, 2023/062, 2–12, 7, <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/018/2023/062/article-A001-en.xml> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

17 Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 103, 3.2. ábra.

közötti bérszakadék, amely a férfiak és nők átlagos bruttó órabére közötti különbséget mutatja a férfiak átlagos bruttó órabérének százalékában kifejezve. Ez a mutató Romániában különösen alacsony, mindössze 2,4%, szemben az EU 13%-os átlagával.¹⁸ Bár viszonylag kevés hivatalos adat áll rendelkezésre a romániai kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének arányáról, a román kormány által készített, 2021–2027 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Foglalkoztatási Stratégia néhány jelentős adattal szolgál. Ez a dokumentum jelenti ki, hogy „bár Romániában támogatják a munkaerőpiaci részvételüket, a nők továbbra is elsősorban a családi és háztartási gondozási tevékenységeket végzik, miközben a gyermekek és eltartottak gondozására szánt szociális szolgáltatások nem elégségesek az igények kielégítésére, és 2018-ban a nők mintegy 12%-a volt inaktív a családi feladatok ellátásának szükségessége miatt. A hat év alatti gyermeket nevelő személyek körében a nemek közötti foglalkoztatási egyenlőtlenség 2018-ban 29 százalékpont volt.”¹⁹

2.3. Az egyszülős családok helyzetére vonatkozó legfontosabb adatok az Európai Unióban és Romániában

A *Swedish Institute for Social Research* egyszülős családok helyzetére vonatkozó kutatásának alapvetése, hogy „[A]z egy nőből és egy férfiből és gyermekeikből álló nukleáris család mint a család domináns formája már régen meghaladott. A családok sokfélék, és mindig változnak. Ez igaz az egyének életútjára és a társadalom egészére is. [...] Bár az egyedülálló szülők és családjaik többsége a gazdasági jólét általánosan használt mutatói alapján jól él, nagyobb valószínűséggel vannak kitéve a szegénység vagy a kirekesztés kockázatának, vagy tapasztalnak anyagi nélkülözést, mint a kétszülős családok. Ez aggodalomra ad okot, mivel ez nemcsak jelenlegi jólétüket rontja, hanem gyermekeik jövőbeli esélyeit is veszélyezteti.”²⁰

Az egyszülős családnak a meghatározása ugyanakkor az Európai Unió országait tekintve sem egységes. Az egyedülálló szülői státusz jellemzően különélés, válás vagy a szülő halála miatt alakul ki. Más tényezők közé tartozik a szülő hosszabb ideig tartó távolléte (pl. migráció miatt), a nem szándékos terhesség, vagy a gyermek egyedül történő felnevelése. Az egyszülős családok társadalmi kategóriaként való meghatározása többszörös nehézségeket vet fel, mivel a családi struktúrák idővel változnak. A definíciók országonként eltérőek, és nem minden külön élő szülő esik az egyszülős kategóriába, párkapcsolati státuszától és családszerkezetétől függően.²¹ Ráadásul az egyedülálló

18 Eurostat (2022), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220307-2> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.) és https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_20/default/table?lang=en&category=t_labour_t_earn (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

19 A 2021/558. kormányhatározat a Nemzeti Foglalkoztatási Stratégia 2021–2027 és a 2021–2027 közötti időszakra vonatkozó cselekvési terv jóváhagyásáról a Nemzeti Foglalkoztatási Stratégia 2021–2027 végrehajtására, <https://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/minister-2019/strategii-politici-programe/6333-sn-ocupare-forta-munca-2021-2027> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

20 Rense NIEUWENHUIS: *The situation of single parents in the EU*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, Brussels 2020, 10, <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

21 Victoria JORDAN, Katherine STEWART, Barbara JANTA: *Mechanisms supporting single parents across the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, 2.

szülők státuszára vonatkozó számos meghatározás nem ismeri el a „*de facto egyedülálló szülői státusz*” helyzetét, mint például az olyan helyzeteket, amikor a szülő súlyosan beteg vagy külföldön él.²² Az OECD egyedülálló szülőre vonatkozó meghatározása a fentieknél lényegesen szűkebb meghatározást tartalmaz, miszerint egyedülálló szülő az, aki egy vagy több gyermeket nevel, és aki partner nélkül él egy háztartásban.²³

Nieuwenhuis tanulmányában a szakirodalmi meghatározások alapján úgy látja, hogy a leggyakrabban használt meghatározás szerint az egyedülálló szülő egy vagy több saját eltartott gyermekével él, a háztartásban élő élettárs vagy házastárs nélkül, de esetleg más családtagokkal együtt.²⁴ Ennek a meghatározásnak az alapján tehát az egyedülálló szülőnek lehet partnere, amíg ez a partner nem él ugyanabban a háztartásban. Ez azt is lehetővé teszi, hogy az egyedülálló szülők más családtagokkal, például testvéreikkel vagy saját szüleikkel (azaz a háztartásban élő gyermekek nagyszüleivel) éljenek együtt. Ezt a módszert gyakran használják az ország-összehasonlító elemzésekben, mivel nem torzítják a nemzetek közötti különbségek, például a többgenerációs háztartások elterjedtségében.²⁵ Nieuwenhuis ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy az Eurostat statisztikákban elérhetővé tett, az egyedülálló szülői státuszra vonatkozó hivatalos mutatók nem teszik lehetővé az egyedülálló szülők szigorúan a fenti meghatározás alapján történő azonosítását. Ennek okát abban látja, hogy az Eurostat mutatói közül sok olyan „*egyedülálló gyermekes felnőttek*” utal, amelyekben nem lehet egyértelműen azonosítani, hogy ezek a felnőttek a gyermek(ek) biológiai szülei vagy sem. Továbbá számos mutató nem különböztethető meg nemek szerint, ami akadályozza az egyedülálló szülőség nemi jellegének vizsgálatát. Végezetül nincsenek megfelelő adatok, amelyek alapján pontosan azonosíthatók legyenek a mindkét külön élő szülővel együtt élő gyermekek, elkülönítve a valóban egyszülős családban élő gyermekektől.²⁶

Nieuwenhuis tanulmánya néhány nagyon fontos következtetést von le az egyes országokra vonatkozó adatok elemzéséből. Először is, 2009 és 2019 között jelentősen, 12%-ról 14%-ra nőtt azon gyermekes háztartások száma, amelyek élén egyetlen felnőtt áll. Másodsor pedig, nagyon világossá vált, hogy az egyedülálló szülői lét erősen nemi alapú: sokkal több olyan háztartást vezetnek nők (2019-ben 11%), amelyekben egy felnőtt és eltartott gyermek van, mint férfiak (3%), annak ellenére is, hogy ez a családforma a férfiak körében is növekvő tendenciát mutat.²⁷

22 Laura BERNARDIM, Dimitri MORTELMANS: *Supporting Lone Parents and their Children in Europe*, Population Europe, 2018, <https://www.population-europe.eu/policy-brief/supporting-lone-parents-and-their-children-europe> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

23 Olivier THÉVENON et al.: *Child Poverty in the OECD: Trends, Determinants and Policies to Tackle it*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, 2018/218, <https://doi.org/10.1787/c69de229-en> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

24 Lásd: Simon DUNCAN, Rosalind EDWARDS: *Single Mothers in International Context: Mothers or Workers?*, Routledge, London, 1997.

25 Yekaterina CHZHEN, Jonathan BRADSHAW: *Lone Parents, Poverty and Policy in the European Union*, Journal of European Social Policy, 2012/5, 487–506.

26 NIEUWENHUIS: *i. m.*, 11.

27 *Uo.*, 12–13.

A tanulmányunk számára legfontosabb következtetéseket az egyedül gyermeket nevelő szülők munkaerőpiaci jelenlétével kapcsolatos összehasonlító elemzésben találjuk. Érdeemes először is leszögezni azt, hogy általánosságban kijelenthető, miszerint az egyedül gyermeket nevelő szülők munkaerőpiaci jelenléte növekvő tendenciát mutat. A gyermekes egyedülálló nők körében ez a növekedés 69%-ról 74%-ra, a gyermekes egyedülálló férfiak esetében pedig 83%-ról 86%-ra emelkedett. A gyermekes egyedülálló nők foglalkoztatottsága tehát továbbra is jelentősen elmarad a gyermekes egyedülálló férfiakétól. A határozott idejű szerződéssel és részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya az idők folyamán meglehetősen stabil, de különösen a részmunkaidős foglalkoztatás a gyermekes egyedülálló nők körében észrevehetően gyakoribb, mint az egyedülálló férfiak körében.²⁸

Ezekből az adatokból is egyértelműen látszik, hogy kiemelkedő fontossággal bír az, hogy egy adott országban milyen munkajogi és szociális jogi mechanizmusok szabályozására kerül sor, amelyek elő tudják segíteni egyrészt a gyermeket egyedül nevelő szülők megjelenését vagy bennmaradását a munkaerőpiacon, másrészt hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy egy rugalmasabb munkajogviszony vagy alacsonyabb bérezés körülményei között is védelmet élvezzenek a szegénységi kockázattal szemben. Különösen igaz ez Románia tekintetében, mivel az Európai Unió országaival való összevetés alapján a hazai mutatók alacsonyabb védelmi szintet mutatnak.

Az OECD adatai azt mutatják, hogy egy 2 és 3 éves gyermeket nevelő család esetében, ahol mindkét szülő dolgozik – az egyik szülő átlagbért, a másik pedig az átlagbér 67%-át keresi –, a költségek az átlagbér 13,6%-át teszik ki. Ezzel szemben egy átlagos bérezésű, egyedül nevelő szülővel rendelkező, egy 2 és 3 éves gyermeket nevelő család esetében a költségek az átlagbér 8,6%-át teszik ki. A romániai átlag mindkét családtípus esetében 10,8%.²⁹ Románia az OECD-átlag alatt van a kétgyermekes családok átlagos nettó gyermeknevelési költségei tekintetében, de az egyszülős családok esetében az OECD-átlag felett van. Ugyanez a helyzet a legtöbb közép- és kelet-európai országban, ahol a költségek hasonlóak az egyedülálló és a kétszülős családok esetében. Kivételt képez Bulgária és Horvátország, ahol a költségek az egyedülálló szülők esetében az átlagbér 4,4%-a, illetve 3,2%-a, a kétgyermekes családok esetében pedig 6,4%-a, illetve 5,8%-a. A kétgyermekes családok esetében a költségek az átlagbér 4,4%-át, illetve 3,2%-át teszik ki. A nyugat-európai országokban, ahol az egyedülálló szülőknek nyújtott szociális juttatások elterjedtebbek, az egyedülálló szülők költségei alacsonyak. Franciaországban például az egyszülős családok átlagos költségei körülbelül feleannyiba kerülnek, mint a kétszülős családoké (5,8% vs. 11,4%), akárcsak Finnországban (11,8% vs. 17,6%), Dániában (5% vs. 11%), Hollandiában (9% vs. 18,8%) vagy az Egyesült Királyságban (17,4% vs. 25,4%).³⁰

28 *Uo.*, 28.

29 <https://www.oecd.org/en/data/indicators/net-childcare-costs.html> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

30 Maria Luiza APOSTESCU: *Familiiile monoparentale, mai defavorizate financiar în România comparativ cu țările din Europa de Vest*, Friedrich Ebert Stiftung, <https://romania.fes.de/ro/e/familiiile-monoparentale-mai-defavorizate-financiar-in-romania-comparativ-cu-tarile-din-europa-de-vest.html> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

3. Egyszülős családok védelmének munkajogi eszközei a hatályos román szabályozásban

3.1. A családok védelmének munkajogi eszközeiről általában

Amint azt a korábbiakban leszögeztük, Romániában a munkajogi szabályozás alapját a 2003-ban hatályba lépett 53. számú törvény, a román Mt. jelenti. Ez a jogszabály rendelkezik a munkaszerződés megkötésének, teljesítésének, szüneteltetésének, megszűnésének kérdéseiről, a munkavállaló és munkáltató személyének meghatározásáról, a munkaidőről és pihenőidőről, szakmai képzésről, felelősségvállalásról, atipikus munkavállalási formákról, munkavállalói érdekképviseletről és szociális partnerekről, alapvetően a munkaszerződésen alapuló munkajogviszony minden lényegi kérdéséről.³¹ Nem utolsósorban azt is érdemes figyelembe venni, hogy a román Mt. rendelkezései a nem munkaszerződésen alapuló munkaviszonyok esetében is irányadóak, ugyanakkor számos területen további olyan különös törvények és egyéb jogszabályok is hatályosak, amelyek jelentős szerepet töltenek be a román munkajogi szabályozásban általában, és a családra vonatkozó védelmi szabályok rendszerében különösképpen.

A román Mt. több munkajogi intézmény vonatkozásában tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyeket a tanulmányunk tárgykörébe tudunk sorolni anélkül, hogy az egyszülős családokra vonatkozóan kifejezetten utalás lenne a normaszövegben. A következőkben a teljesség igénye nélkül fogunk egy olyan átfogó képet adni ezekről a rendelkezésekről, amelyek megfelelő alapot jelentsenek a következő alponban tárgyalásra kerülő, a kifejezetten az egyszülős családokat érintő normák megértéséhez. Elsősorban azokra a rendelkezésekre fogunk koncentrálni, amelyek vagy a gyermeket nevelő szülők számára fokozott jelentőséggel bíró rugalmasság szempontjából fontosak, vagy a védett személyi kör számára kógens normákba foglalt tilalmakat tartalmaznak, ezzel járulva hozzá a számukra előnyösebb helyzet megteremtéséhez.

A rugalmas munkaviszony szempontjából két nagy kategóriát tudunk megkülönböztetni a román Mt. szabályozása alapján. Egyrészt jelen vannak az atipikus munkavállalási formák, amelyeket a gyermeket nevelő családok is használni tudnak, azonban természetesen minden munkavállaló számára reális opciót jelenthet adott esetben. Éppen ezért ezekről nem kívánunk a továbbiakban értekezni. Megjelennek ugyanakkor olyan rendelkezések, amelyek kifejezetten a jogosultság feltételeként határozzák meg a család, kiskorú gyermek vagy valamilyen hozzátartozó sajátos helyzete miatti igénylésüket.³² Ilyenek a bevezetőben is jelzett *gondozói szabadság* vagy a *munkából való távolmaradás vis maior esetén* meghatározása és szabályai.

A 46. cikk rendelkezik arról, hogy bár főszabály szerint a munkáltató által elrendelt kirendelés kötelező erejű a munkavállaló számára, kivételesen és alapos személyes

31 Dan ȚOP: *Tratat de dreptul muncii. Doctrină și jurisprudență*, Universul Juridic, București, 2022.

32 Valentina Lidia ZĂRNESCU: *Reflectarea principiului privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată în legislația română*, *Revista Română de Dreptul Muncii*, 2023/5, 98–99.

indokból kifolyólag visszautasíthatja azt. Bár további pontosítást a román Mt. nem tartalmaz ezzel kapcsolatban, a hazai joggyakorlat általában a családi kötelezettségek teljesítését ismeri el ilyen jellegű indokként.

A munkaszerződés jog szerint szünetel az anyasági szabadság ideje alatt (50. cikk). Továbbá a munkaszerződés szüneteltethető a munkavállaló kezdeményezésére a gyermek 2 éves koráig, fogyatékkal élő gyermek esetében 3 éves koráig tartó gyermeknevelési szabadság; a beteg gyermek 7 éves koráig, vagy fogyatékkal élő gyermek esetében, annak 18 éves koráig ápolására járó szabadság; apasági szabadság; örökbefogadás esetében biztosított beilleszkedési szabadság ideje alatt, illetve nevelőszülőként, súlyos fogyatékossgal élő személy segítőjeként vagy személyi segítőként, a jogszabályoknak megfelelően megkötött szerződés alapján végzett sajátos tevékenység folytatása esetében (51. cikk).

A rugalmas munkavégzés témakörében különösen fontos a 118¹. cikk által bevezetett új rendelkezése a román Mt.-nek, amely kijelenti, hogy a 11 évesnél fiatalabb, eltartott gyermeket nevelő munkavállalók részére, kérelmükre, havonta 4 nap otthoni munkavégzést vagy távmunkát kell biztosítani.

A 60. cikk rendelkezik a felmondási tilalmakról. Ennek értelmében tilos a munkavállalónak felmondani a várandósságának ideje alatt, amennyiben erről a munkáltató a felmondási határozat kibocsátását megelőzően értesült, az anyasági szabadság ideje alatt; a gyermek 2 éves koráig tartó, vagy fogyatékkal élő gyermek esetében annak 3 éves koráig tartó gyermeknevelési szabadság ideje alatt; a 7 évnél fiatalabb gyermek vagy a 18 évnél fiatalabb, fogyatékkal élő gyermek betegsége esetén járó ápolási szabadság ideje alatt; az apasági szabadság és a gondozói szabadság vagy a munkahelyről *vis maior* miatti távollét ideje alatt.³³

A tilalmak körében, és értelemszerűen csak a női munkavállalók számára rendel el a 128. cikk, hogy a várandós, gyermekágyas és szoptató nők nem kötelezhetőek éjszakai munkavégzésre.

3.2. Az egyszülős családokra vonatkozó sajátos védelmi szabályok és mechanizmusok

Az egyszülős családokra vonatkozóan a román Mt. a legutóbbi időkhöz nem tartalmazott semmilyen sajátos rendelkezést, ezért az ilyen helyzetben levő szülő alapvetően csak az általános, a fentiekben bemutatott rendelkezésekre támaszkodhatott. 2023 nyarán nyújtották be a román Parlament Képviselőházában azt a törvényjavaslatot,³⁴ amely első ízben javasolta olyan módosítását a román Mt.-nek, amely kifejezetten az egyedül gyermekeket nevelő munkavállalók számára tartalmazott rendelkezéseket. A jogalkotási eljárás során a Parlament mindkét háza és az egyes szakbizottságok pozitívan bírálták el a törvényjavaslatot, amelynek következtében 2024. május 31-én megjelent a Hivatalos Közlönyben a mindössze egyetlen cikket tartalmazó 2024. évi 161. törvény a román Mt. módosításáról. A módosítás a 128. cikk 2. bekezdését egészíti

³³ Ion Traian ȘTEFĂNESCU: *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*, Universul Juridic, București, 2017.

³⁴ https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=20987 (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

ki azzal, hogy az egyedül gyermeket nevelő szülő nem rendelhető éjszakai munkavégzésre. A rendelkezést úgy kell értelmeznünk, hogy az ilyen szülő váltott műszak esetében sem kerülhet éjszakai váltásba, azonban a váltott műszakra vonatkozó cikke a román Mt.-nek nem módosult.

Annak ellenére, hogy ez a módosítás csak egy apró előrelépést jelent a gyermeket egyedül nevelő szülők számára, érdemes megfigyelni, milyen indoklással³⁵ került benyújtásra a törvényjavaslat, hiszen ez jelzi azt az elméleti háttérrel, amelyben a rendelkezés megszületett. A törvényjavaslat megfogalmazói abból indultak ki, hogy az egyszülős családokban a szülő gyakran szembesül pénzügyi és logisztikai kihívásokkal, amikor megpróbálja betölteni szülői szerepét és biztosítani a mindennapi megélhetést. Az éjszakai műszakokkal járó munka vállalása azonban mind a szülő, mind a gyermekek számára hátrányos lehet. Számos oka van annak, hogy az egyedülálló szülőnek miért nem kellene éjszakai műszakban dolgoznia. Ezek a következők:

- a gyermek biztonsága éjszaka, aki vagy egy gondozóra van bízva, vagy egyedül marad otthon;
- annak lehetősége, hogy a szülő az éjszakai műszakok miatti fáradtság okán nem tud napközben elegendő figyelmet és törődést fordítani a gyermekekre;
- a munka és a családi kötelezettségek, mint például a gyermekgondozás, az iskola és a társadalmi tevékenységek összeegyeztetésének nehézségei;
- a szülő-gyermek kapcsolatra gyakorolt hatás, amelyet befolyásolhat, ha a szülő nem elérhető, vagy nem tud rendszeresen részt venni a gyermek tevékenységeiben.

A 128. cikk kiegészítésében nem jelenik meg semmilyen pontosítás azzal kapcsolatban, hogy a gyermek hány éves koráig tart ez a tilalom, ezért meglátásunk szerint a rendelkezést szigorúan kell értelmezni, azaz a kiskorúság ideje alatt végig érvényesnek kell tekinteni, a munkáltató pedig nem tagadhatja meg a hozzájárulását és nem szankcionálhatja a munkavállalót, aki érvényesíti a jogait.

4. Egyszülős családok védelmének szociális jogi eszközei a hatályos román szabályozásban

4.1. Szociális támogatási rendszer

A román szociális ellátások rendszere több különböző jogszabályra épül, nincs egységes, kódexjellegű szabályozás. Általánosságban elmondható, hogy a szociális ellátások rendszere a szolidaritási elv és a rendelkezésre álló források vizsgálata, azaz a rászorultsági elv alapján kerül megszervezésre.³⁶ A szociális segélyezési rendszerről szóló 2011. évi 292. számú törvény 6. cikkének értelmében a szociális ellátás az egyéni vagy családi munkajövedelem kiegészítését célzó olyan intézkedés, amelynek alapvető célja az, hogy a törvény által meghatározott személyi kategóriák számára biztosítsa a

35 <https://www.cdep.ro/proiecte/2023/300/80/8/em427.pdf> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

36 Vieriu EUFEMIA: *Dreptul securității sociale*, Editura Pro Universitaria, București, 2016, 63–110.

létminimumot, és lehetőség szerint segítse elő a munkaerőpiacra s ezáltal a társadalomba való visszailleszkedést. A gyermek- és családsegítő ellátások azonban tipikusan kivételt jelentenek, ahol legtöbb esetben az adott személyi kategória számára alanyi jogon járnak az egyes juttatások, anélkül, hogy rászorultsági vizsgálatnak vetnék alá az igénylőket.

Az egyszülős családok szempontjából a legfőbb jogforrások a garantált minimum-jövedelemről szóló 2001. évi 416. törvény, a szociális támogatásról szóló 2011. évi 292. törvény, valamint a minimális jövedelemtámogatásról szóló 2016. évi 196. törvény, illetve több más egyéb jogszabály, amelyre a következőkben, az egyes ellátások bemutatásánál hivatkozni fogunk.

A családi szociális ellátások rendszerében az alacsony jövedelemmel rendelkező családok esetében hosszú ideig elsődleges helyen állt a családtámogatási ellátásról szóló 2010. évi 277. számú törvény által szabályozott ellátás biztosítása. A 2. cikk 2. bekezdése értelmében a támogatást az egyedülálló személyből és a vele együtt élő eltartott gyermekeiből álló család, azaz az egyszülős család részére is folyósítani kellett. A 6. cikk rendelkezett a juttatás összegéről, amely változó volt a gyermekek számának és az egy főre jutó nettó jövedelemnek a függvényében. A törvény 8. cikke az ellátás folyósításának a feltételeként szabta meg azt, hogy az iskolakötelezettségi korú gyermekek/gyermek megszakítás nélkül részt vegyenek a törvény szerint szervezett oktatási forma tanfolyamain, kivéve, akik egészségügyi okokból megszakítják azokat, illetve igazolatlan hiányzások miatt nem csökkenhetett a magaviseleti jegyük 8-as minősítés alá. A támogatást kérelemre, saját felelősségre tett nyilatkozat alapján nyújtották, amelyhez csatolni kellett a család összetételére, a család jövedelmére és adott esetben az eltartott gyermekek iskoláztatására vonatkozó dokumentumokat is.

Ezt a rendszert alakította át a minimális beilleszkedési jövedelemről szóló 2016. évi 196. törvény, amely azonban csak 2024-gyel kezdődően lépett hatályba. Az alapkoncepció alapjaiban nem változott, csak az ellátások egyes paraméterei. Az egyszülős családok továbbra is az egy főre eső jövedelmük alapján részesülnek kiegészítő juttatásban, és változatlanul feltétele az ellátás folyósításának a gyermek/gyermekek megfelelő iskoláztatása.

Nem kifejezetten csak az egyszülős családokat érinti, azonban számukra is anyagi támogatást jelenthet a szociális utalvány, amelyet a 2022. évi 63. számú sürgősségi kormányrendelet vezetett be annak érdekében, hogy a törvényben meghatározott jövedelemplafon alatt alanyi jogon, kérelem nélkül biztosítson olyan kiegészítő jövedelmet, amelyet élelemvásárlásra lehet fordítani. Egyszülős családok esetében a jogszabály 3. cikke 600 lej/fő nettó jövedelemplafont határozott meg, azonban ez a későbbiekben változhat. Az ellátás mértéke kéthavonkénti gyakorisággal folyósított 250 lej, amelyet meghatározott időpontokban töltenek fel a jogosultak számára kiutalt kártyákra.

4.2. Energiaár és fűtéstámogatási szabályok

Ezen a területen két rendelkezést érdemes kiemelni, amely részben az egyszülős családok számára is kedvezményt jelent. Az első ezek közül egy ideiglenes rendelkezés, amely a lakossági energiaár támogatási rendszernek a része, jelenlegi rendelkezések alapján 2025. április 1-ig, azonban kormányzati kommunikáció szintjén felmerült az

intézkedések meghosszabbítása. A rendelkezések alapját a 2022. évi 119. számú sürgősségi kormányrendelet jelenti, amely bizonyos személyi kategóriák esetében ártámogatást biztosít az energiaárakra akkor is, ha az adott fogyasztási helyen a jogszabályban egyébként a támogatási jogosultsághoz megadott plafon feletti fogyasztást mérnek. Ilyen személyi kategóriát jelentenek az egyszülős családok is.

A másik fontos rendelkezés az előző pontban bemutatott szociális támogatási rendszert egészíti ki olyan módon, hogy azok a kedvezményezettek, akik szociális ellátásban részesülnek, kérelem nélkül, a 2022. évi 166. számú sürgősségi kormányrendelet értelmében fűtési eszközök beszerzéséhez szükséges utalványokban részesülnek, évente kétszer, szeptember és február hónapokban.

4.3. Oktatási támogatások rendszere

Romániában a korai iskolaelhagyás komoly problémát jelent, annak mértékét számtalan intézkedés ellenére nehezen sikerül csökkenteni.³⁷ Ez a szándék sejlik fel egyébként abban a fentebb elemzett rendelkezésben is, amely a szociális támogatást az eltartásban levő gyermek/gyermekek iskolalátogatásától teszi függővé. Ugyanebbe a gondolatmenetbe illeszkedik két további olyan ellátási forma, amely az oktatási rendszerben megjelenő hátrányos helyzetű, adott esetben kifejezetten egyszülős családból származó gyermekek támogatására vonatkozik.

Az első ellátási forma egy meghatározott összegű támogatás a hátrányos helyzetű óvodás vagy iskolás gyermekeknek, amelyet a 2020. évi 133. számú sürgősségi kormányrendelet alapján lehet igényelni. Jogosultak a támogatásra az állami oktatásban részt vevő, óvodáskorú gyermekek, akik olyan családból származnak, amely családtámogatási ellátásra jogosult, illetve azok az állami alap- és középfokú oktatásban részt vevő gyermekek, akik olyan családok eltartottjai, amelyeknek a folyó év júliusában szerzett havi nettó átlagjövedelme családtagonként nem haladja meg az országban érvényes minimális bruttó alaplábér 50%-át. Az egy tanévre járó juttatás a kézhezvételtől számított egy évig használható fel, kizárólag a jogosult vagy szülei személyi igazolványa alapján. A rendelkezés tartalmaz ugyanakkor bizonyos megkötéseket is. Így az iskolai felszerelések és ruhák vásárlására szolgáló utalványok csak bizonyos üzletekben használhatók fel, azaz olyan üzletekben, amelyek iskolai felszereléseket árulnak, és amelyek szerepelnek az elektronikus szociális utalványt az oktatási-nevelési támogatásra kibocsátó egység listáján. Értelemszerűen a támogatás kizárólag iskolai tanszerek beszerzésére fordítható, valamint az iskolában és óvodában szükséges ruházati cikkekre.

Az egyszülős családból származó gyermekek szociális ösztöndíjra is jogosultak, a 2021. évi 5870. számú minisztériumi rendelet alapján. Az ösztöndíj pályázását az oktatási intézmények szervezik meg, és ők felügyelik a folyósítási feltételek teljesítését is. Ezek közé tartozik az is, hogy az ellátásban részesülő tanulóknak egy hónapban nem lehet tíznél több igazolatlan hiányzása. A szociális ösztöndíj ugyanakkor halmozható

37 Virginia Georgiana BONEA: *Abandonul școlar*, Revista Calitatea Vieții, 2019/4, 387–403, <https://mail.revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/123/97> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.), Magdalena CĂMĂNARU, Gabriela GRAMA, Rozica ȚIȚĂ: *Abandonul școlar și combaterea sărăciei în mediul rural*, Journal of Social Economy, 2016/1, 53–65.

a tanulmányi ösztöndíjak bármelyik formájával, és ellentétben azokkal, a vakációk idejére is jár az arra jogosult személyeknek.

4.4. Önkormányzati sajátos támogatási rendszerek

A különböző, egységesen meghatározott ellátási formák mellett egyes önkormányzatok sajátos, önkormányzati határozatokban elrendelt támogatást is biztosíthatnak az egyszülős családoknak. Erre Romániában a legkiemelkedőbb példa az a támogatási rendszer, amelyet a bukaresti önkormányzati szervek dolgoztak ki és működtetnek.

A 2018/516. bukaresti tanácsi határozat alapján havonta előre meghatározott összegű juttatást igényelhetnek azok az egyszülős családok, ahol az egy főre eső jövedelem nem haladja meg a határozatban rögzített jövedelem mértékét.³⁸ A támogatás feltétele, hogy a szülő a pályázat benyújtását megelőzően legalább 6 hónapja Bukarestben rendelkezzen állandó vagy ideiglenes lakhellyel, és ne legyen lejárt tartozása a helyi költségvetés felé.

5. Összegzés és következtetések

Tanulmányunk kiindulási pontja az volt, hogy a román munkajog fejlődése, párhuzamosan az Európai Unió más országainak a fejlődésével, de alapvetően a nemzetközi tendenciákkal, a rugalmasabb munkaviszonyok előtérbe helyezése irányába mozdult el. Ez a rugalmasság mind a munkáltató, mind a munkavállaló számára előnyös kellene hogy legyen, ezt hivatott garantálni a *decent work* szabályrendszere, illetve a munka és magánélet egyensúlyára vonatkozó rendelkezések fókuszba kerülése. Más szempontból nézve általános gazdasági és társadalmi érdek az, hogy a gyermeket nevelő szülők megjelenjenek a munkaerőpiacon, és megfelelően egyeztetni tudják a munkavállalásból fakadó kötelezettségeiket a gyermeknevelés által megkövetelt kötelezettségekkel. Fokozottan nehéz ugyanakkor mindkét területen helytállni a gyermeket egyedül nevelő szülőknek. Tanulmányunkban tehát elsősorban azzal foglalkoztunk, hogy az egyszülős családok esetében milyen munkajogi és szociális jogi mechanizmusok léteznek, amelyek segítséget lehetnek az egyszülős családok számára.

Ennek érdekében először is komparatív elemzésben foglalkoztunk azzal, hogy mi tekinthető jogi értelemben egyszülős családnak. A levonható következtetés az, hogy erre vonatkozóan egységes meghatározásunk nincs, különböző jogosultságok esetében más és más meghatározásukat fogjuk használni a monoparentális család fogalmának.

Ezt követően megvizsgáltuk azt, hogy Romániában milyen munkajogi és szociális jogi eszközök léteznek, amelyek az egyszülős családok munkavállalását, illetve pénzügyi támogatását célozzák. Az elemzésből kitűnik az, hogy a munkajogi eszközök tekintetében még nagyon kevés specifikus rendelkezés létezik, ellenben a szociális ellátások területén lényegesen szélesebb körben születtek különböző ellátási formákra

38 <https://www.dgas.ro/wp-content/uploads/2024/05/INFORMARE-conditii-acordare-ajutor-social-comunitar-pt-familie-monoparentala.pdf> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

vonatkozó rendelkezések. Ezeket általában a rászorultsági elv alapján folyósítják, azonban léteznek alanyi jogon járó juttatások is. Végezetül különleges jellemzőként tudtuk azt is rögzíteni, hogy a román szabályozás esetében a családtámogatási rendszer egyzersmind a korai iskolaelhagyás elleni küzdelemnek is fontos tartóoszlopa.

De lege ferenda javaslatként mindezekből kifolyólag azt lehetne megfogalmazni, hogy szükséges lenne az, hogy a román jogalkotó az egyszülős családokkal kapcsolatban a figyelmet a munkajogi eszközök bővítésére fordítsa, az éjszakai munka tilalmán kívül további kedvezményeket és tilalmakat vezessen be, amelyek elősegítik azt, hogy az egyedül gyermeket nevelő szülők megfelelően, de sajátos igényeikhez igazodva, részt tudjanak venni a munkavállalásban.

Irodalomjegyzék

1. Maria Luiza APOSTESCU: *Familiile monoparentale, mai defavorizate financiar în România comparativ cu țările din Europa de Vest*, Friedrich Ebert Stiftung, <https://romania.fes.de/ro/e/familiile-monoparentale-mai-defavorizate-financiar-in-romania-comparativ-cu-tarile-din-europa-de-vest.html> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
2. Laura BERNARDIM, Dimitri MORTELMANS: *Supporting Lone Parents and their Children in Europe*, Population Europe, 2018, <https://www.population-europe.eu/policy-brief/supporting-lone-parents-and-their-children-europe> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
3. Virginia Georgiana BONEA: *Abandonul școlar*, Revista Calitatea Vieții, 2019/4, 387–403, <https://mail.revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/123/97> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
4. Magdalena CĂMĂNARU, Gabriela GRAMA, Rozica ȚIȚĂ: *Abandonul școlar și combaterea sărăciei în mediul rural*, Journal of Social Economy, 2016/1, 53–65.
5. Yekaterina CHZHEN, Jonathan BRADSHAW: *Lone Parents, Poverty and Policy in the European Union*, Journal of European Social Policy, 2012/5, 487–506.
6. Simon DUNCAN, ROSALIND Edwards: *Single Mothers in International Context: Mothers or Workers?*, Routledge, London, 1997.
7. Vieriu EUFEMIA: *Dreptul securității sociale*, Editura Pro Universitaria, București, 2016, 63–110.
8. European Institute for Gender Equality: –, https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/eige/eige_gap (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
9. Eurostat (2024), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_mlexpec/default/table?lang=en (letöltés ideje 2024. 12. 15.)
10. Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 82., https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ed_2023.pdf (letöltés ideje 2024. 12. 15.)
11. Victoria JORDAN, Katherine STEWART, Barbara JANTA: *Mechanisms supporting single parents across the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, 2.
12. Rense NIEUWENHUIS: *The situation of single parents in the EU*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, Brussels 2020, 10, <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)

13. Ion Traian ȘTEFĂNESCU: *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*, Universul Juridic, București, 2017.
14. Olivier THÉVENON et al.: *Child Poverty in the OECD: Trends, Determinants and Policies to Tackle it*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, 2018/218, <https://doi.org/10.1787/c69de229-en>, (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
15. Dan ȚOP: *Tratat de dreptul muncii. Doctrină și jurisprudență*, Universul Juridic, București, 2022.
16. VALLASEK Magdolna, FERENCZ Jácint (ford.): *2003. évi 53. törvény a Munka Törvénykönyvéről*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2023.
17. VALLASEK Magdolna: *Promoting labour market participation of parents with young children. The Romanian case = Promoting labour market participation of parents with young children across the EU*, szerk. LUKÁCS GELLÉRNÉ Éva, MÉSZÁROS Árpád, FÜRÉSZ Tünde, Kopp Mária Institute for Demography and Families (KINCS), Budapest, 2024, 227–241.
18. Valentina Lidia ZĂRNESCU: Reflectarea principiului privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată în legislația română, *Revista Română de Dreptul Muncii*, 2023/5, 98–99.